

Koncepcja elektronicznego weksla własnego w obrocie gospodarczym

Grzegorz Wierzbicki¹
Sylwia Kotecka²

Miejsce weksla własnego w obrocie gospodarczym

Weksel wielu przedsiębiorcom może wydać się przestarzałym instrumentem płatniczym, często nieznanym lub znanym z tzw. „weksla in blanco”. Również w bankowości, dążącej do stosowania coraz nowocześniejszych form dokonywania czynności bankowych, weksel nie jest brany pod uwagę przy rozwoju działalności, choć z drugiej strony instytucje finansowe rozwijają usługi polegające na wykupie wierzytelności w drodze przelewu mimo wciąż niewielkiej liczby podmiotów gospodarczych, które są w stanie zaakceptować wymagania im stawiane³.

Niezaspokojone wierzytelności przedsiębiorstw mogą stanowić przyczynę ich kłopotów w prowadzeniu działalności gospodarczej, dlatego naturalnym zjawiskiem jest ich dążenie do poprawy płynności finansowej i przyspieszenia odzyskiwania zapłaty za sprzedaż towaru czy wykonanie usługi. W typowych transakcjach handlowych, oprócz opisu przedmiotu sprzedaży lub usługi, warunków dostawy i wykonania, największe znaczenie mają: data i miejsce zawarcia transakcji, kwota i waluta, oznaczenie sprzedającego, oznaczenie kupującego, termin i forma

¹ Grzegorz Wierzbicki - autor koncepcji systemu weksli elektronicznych **i-mo**³, absolwent Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, doktorant Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu.

² Sylwia Kotecka - doktorantka CBKE, członek Zespołu do spraw opracowania założeń elektronicznego postępowania upominawczego przy Ministrze Sprawiedliwości.

³ Polski Związek Faktorów, skupiający 13 firm faktoringowych, podaje, że zrzeszone firmy faktoringowe wykupiły wierzytelności łącznie od 1600 klientów w roku 2006, 1608 klientów w roku 2007 i 2031 w roku 2008. Wartość obrotów zrzeszonych firm faktoringowych wyniosła łącznie 32865mln zł w roku 2008, a wszystkie firmy faktoringowe w Polsce miały w tym samym roku obrót łączny w wysokości 47900mln zł. Dane ze strony internetowej Polskiego Związku Faktorów z dnia 15.02.2009r.: www.faktoring.pl.

zapłaty za usługę lub towar, podpis sprzedającego, podpis kupującego. Najczęściej powyższe elementy zawarte są w każdej fakturze VAT wystawianej przez sprzedającego lub wykonawcę usługi i są zbliżone do ustawowych elementów weksla własnego.

Weksel własny można też określić jako papier wartościowy o cechach ściśle przez Prawo wekslowe przepisanych, w którym jest wcielone abstrakcyjne zobowiązanie zapłacenia przez wystawcę weksla oznaczonej sumy pieniężnej⁴. Należy się jednak zastanowić, czy ustawa z dnia 28 kwietnia 1936 r. Prawo wekslowe⁵ interpretowana systemowo, czyli na tle innych ustaw, zwłaszcza Kodeksu cywilnego⁶ czy ustawy o podpisie elektronicznym⁷, rzeczywiście w sposób ścisły ustanowiła warunki formalne, jakim powinien odpowiadać weksel i czy istnieje możliwość wystawienia weksla elektronicznego? Kwestie te zostaną poruszone w dalszej części opracowania.

Weksel własny, wystawiony w celu zapłaty za transakcję handlową, skupiający w swojej treści wszystkie najistotniejsze ustalenia stron tejże transakcji, może więc być użyteczny w obrocie gospodarczym, ponieważ jest:

- 1) dokumentem zawierającym bezwarunkowe zobowiązanie wystawcy weksla (nabywcy towaru lub usługi) do zapłaty oznaczonej kwoty w oznaczonej dacie;
- 2) dokumentem pozwalającym na uzyskanie nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym bez konieczności przedstawiania innych dokumentów związanych z przyczyną jego wystawienia⁸;
- 3) papierem wartościowym przenaszalnym przez indos, gdzie napisanie indosu przez uprawnionego posiadacza weksla i przekazanie indosatariuszowi jest jedyną wymaganą czynnością potrzebną do przeniesienia praw z weksla na osobę trzecią.

⁴ Por. I. Rosenblüth, *Prawo wekslowe i czekowe. Komentarz*, Kraków 1936, s. 362.

⁵ Dz. U. Nr 37, poz. 282 z późn. zm.

⁶ Ustawa z dnia 24 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny, Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.; dalej: kc.

⁷ Ustawa z dnia 18 września 2001 r., Dz. U. Nr 130, poz. 1450 z późn. zm.

⁸ Zob. art. 485 § 2 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. - Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. Nr 43, poz. 296 z późn. zm.; dalej: kpc. Idea postępowania nakazowego opiera się na założeniu, że podstawa faktyczna roszczenia powoda została w całości udowodniona dołączonymi do pozwu dokumentami wymienionymi w art. 485 § 1 pkt 1-4 oraz w § 2-3 kpc; zob. P. Telenga (w:) A. Jakubecki (red.), *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, Warszawa 2008, s. 727. Można żądać wydania nakazu zapłaty na podstawie weksla, którego prawdziwość nie nasuwa wątpliwości, a tylko wtedy, gdy legitymacja powoda do wystąpienia z takim roszczeniem wynika bezpośrednio z dołączonego do pozwu weksla lub z dokumentów wystawionych w formie określonej w art. 485 kpc (tzw. formalna legitymacja wekslowa). Legitymację taką posiada, kto ma weksel i którego prawo wynika z nieprzerwanego szeregu indosów (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 4 lutego 1969 r., I CZ 11/69, niepubl.). Legitymację formalną posiadacza weksla w postępowaniu wekslowym (nakazowym) określa w odniesieniu do weksli indosowanych art. 16 Prawa wekslowego, zaś w odniesieniu do weksli pozbawionych indosów i pozostających w rękach remitenta - art. 485 § 2 kpc (zob. wyrok SN z dnia 4 września 1997 r., II CKN 284/97, Prawo Bankowe 1998 nr 2, s. 22). Nieprzedstawienie weksla do zapłaty nie uzasadnia odmowy wydania nakazu zarówno w stosunku do wystawcy, jak i indosantów (zob. postanowienie SN z dnia 22 lutego 1968 r., I CZ 115/67, OSNC 1968, Nr 11, poz. 194); zob. A. Zieliński (w:) A. Zieliński, K. Flaga-Gieruszyńska, *Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz*, 2008, System Informacji Prawnej Legalis, komentarz do art. 485, nb. 6. W postępowaniu nakazowym sąd z urzędu uwzględni formalną nieważność weksla (wyrok SN z dnia 17 września 2004 r., V CK 60/04, OSNC 2005, Nr 7-8, poz. 144).

Z punktu widzenia skuteczności dochodzenia należności weksel własny jest zdecydowanie lepszym instrumentem prawnym niż zwykła umowa sprzedaży lub, co niestety najczęściej występuje w obrocie gospodarczym, faktura VAT - zwykle nie podpisana przez kupującego. Zasadnicza korzyść z posługiwania się wekslem polega na braku możliwości stawiania indosatariuszowi zarzutów przez dłużnika, jakie przysługiwały mu wobec remitenta. Ponadto nawet w relacjach pomiędzy wystawcą a remitentem weksel pozostaje zasadniczo zobowiązaniem oderwanym od przyczyny wystawienia. Tych cech nie posiada przelew wierzytelności⁹, jakiego należy dokonać przy zmianie wierzyciela, gdy wierzytelność powstała w wyniku sprzedaży towaru bądź świadczenia usługi i udokumentowana została wyłącznie umową lub fakturą VAT. Mimo tego, że prawidłowo sporządzony weksel własny chroni interesy zarówno dłużnika wekslowego, jak i posiadacza weksla (wierzyciela) i nie dopuszcza do zwiększenia odpowiedzialności żadnej ze stron ponad to, co zostało w nim ujęte, z obserwacji przedsiębiorstw nie można wyciągnąć wniosków o powszechnym korzystaniu z weksli jako formy zapłaty. Być może ten stan jest spowodowany nieupowszechnioną wiedzą o wekslu lub wynika z obaw towarzyszących weksłom niezupelnym (*in blanco*). Jednak z pewnością weksel, ze względu na swoje cechy, może być szeroko wykorzystywany w obrocie gospodarczym.

Weksel elektroniczny

Wraz z powszechną informatyzacją i pojawieniem się elektronicznych czynności bankowych¹⁰, oświadczenia woli w postaci elektronicznej¹¹, dokumentu elektronicznego¹² oraz bezpiecznego podpisu elektronicznego, który - weryfikowany za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu - jest równoważny w skutkach prawnych podpisowi własnoręcznemu¹³, można zadać pytanie, w jaki sposób nowoczesne technologie informatyczne połączyć z możliwościami, które daje prawo wekslowe w celu posługiwania się weksłami elektronicznymi?

⁹ Zob. art. 513 § 1 kc: „Dłużnikowi przysługują przeciwko nabywcy wierzytelności wszelkie zarzuty, które miał przeciwko zbywcy w chwili powzięcia wiadomości o przelewie”.

¹⁰ Zob. art. 7 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (t.j. Dz. U. z 2002 r. Nr 72, poz. 665 z późn. zm.), który został dodany ustawą z dnia 1 kwietnia 2004 r. (Dz. U. Nr 91, poz. 870). Weszła ona w życie dnia 1 maja 2004 r.

¹¹ Zob. art. 60 *in fine* kc, który został zmieniony ustawą z dnia 18 września 2001 r. o podpisie elektronicznym.

¹² Zob. chociażby art. 78 § 2 kc, zmieniony ustawą z dnia 14 lutego 2003 r. (Dz. U. Nr 49, poz. 408), która weszła w życie dnia 25 września 2003 r. czy art. 5 ustawy o podpisie elektronicznym.

¹³ Zob. art. 5 ust. 2 ustawy o podpisie elektronicznym.

Dotychczasowy, tradycyjny system obrotu wekslowego opiera się na istnieniu weksła w postaci materialnej, w którym inkorporowane są prawa jego posiadacza. Kopia¹⁴ weksła w formie materialnej nie powoduje powstania drugiego i kolejnego zobowiązania wekslowego. Cecha ta gwarantuje bezpieczeństwo obrotu wekslowego i niezmiennalność zawartego w oryginale weksła zobowiązania wekslowego.

W przypadku dokumentu w formie elektronicznej, opatrzonego bezpiecznym podpisem elektronicznym, sprawa przedstawia się nieco inaczej. Otóż twórca takiego dokumentu elektronicznego zapisuje ów dokument (zbiór danych) w pliku¹⁵ i przechowuje na nośniku danych. Jeśli chce, aby inna osoba otrzymała dokument, musi skopiować dany plik i przekazać go na nośniku danych elektronicznych lub przesłać pocztą elektroniczną. Wówczas tworzący dokument posiada dokument elektroniczny w pliku powstałym jako pierwszy (pierwotny), a odbiorca posiada identyczny dokument w kopii pliku pierwotnego. Pliki, zawarte w nich dokumenty, treści i złożone podpisy będą jednakowe i nie będzie możliwe rozróżnienie oryginału od ich „kopii”. Zatem kopiowanie pliku nie powoduje powstania kopii dokumentu elektronicznego, który zawarty jest w tymże pliku, a czynność kopiowania pliku należy rozpatrywać wyłącznie w kategoriach informatycznych, a nie prawnych i powinno się w tym przypadku użyć ściślejszego określenia, tj. „tworzenie takiego samego pliku”.

Niestety w przypadku weksła elektronicznego po stworzeniu drugiego i kolejnego takiego samego pliku powstanie drugi i kolejny taki sam weksel, gdzie każdy z nich teoretycznie powinien zawierać samoistne zobowiązanie wekslowe, a w rzeczywistości dotyczy jednego i tego samego zobowiązania wekslowego. Jednakże możliwość tworzenia takiego samego pliku zawierającego weksel elektroniczny i tworzenia kolejnego dokumentu uprawniającego do żądania od wystawcy zapłaty nie jest niebezpieczna, jeśli obieg weksła kończy się na remitencie i jeśli ze względów technicznych jakakolwiek zmiana wcześniej podpisanego elektronicznie dokumentu jest łatwa do wykrycia¹⁶. Nie można bowiem niezauważenie zmienić danych na wekslu lub dopisać chociażby indosatariusza i polecenia indosu. Wobec tego sąd, posiadając weksel elektroniczny utworzony w takiej technice, mógłby wydać nakaz zapłaty. Ponadto przeszkodą nie powinno być to, że nie wiadomo, który weksel elektroniczny powstał jako pierwszy i czy doszło do przekazania weksła remitentowi, bo jeśli remitent posiada weksel elektroniczny, charakteryzujący się wszystkimi cechami dokumentu pierwotnego, to z pewnością do przekazania weksła doszło. Natomiast gdyby po zapłacie za weksel elektroniczny remitent skierował ponownie wnioski o wydanie nakazu

¹⁴ Kopia rozumiana jako dokument lub obraz przedstawiający treść i wygląd dokumentu oryginalnego, ale nieposiadający cech fizycznych tego dokumentu i niewykonany w pełni w tej samej technice co oryginał.

¹⁵ Plik elektroniczny zawiera, oprócz treści dokumentu, również dane o znaczeniu ściśle informatycznym, takie jak: określone rodzaje i wielkości czcionki, dane określające strukturę dokumentu i jego wygląd, dane dotyczące struktury pliku itp.

¹⁶ Podobnie R. Podpłoński, P. Popis, *Podpis elektroniczny. Komentarz*, Warszawa 2004, s. 47.

zapłaty (przedstawiając kolejny taki sam plik zawierający weksel elektroniczny), to wystawcy przysługiwałby łatwy do uzasadnienia argument spełnienia roszczenia. Przy wystawieniu weksła elektronicznego w technologii zabezpieczającej przed niezauważalną modyfikacją dokumentu po jego opatrzeniu bezpiecznym podpisem elektronicznym jedyną niedogodnością dla wystawcy może być powtórne wyjaśnianie sprawy przed sądem.

Wystawianie weksła elektronicznego może być bardzo przydatne przedsiębiorstwom przyjmującym płatności z odroczonym terminem, ale chcącym lepiej zabezpieczyć swoje wierzytelności. Wystawienie weksła elektronicznego jest na pewno wygodniejsze i szybsze niż wystawienie weksła w formie tradycyjnej, choć ze względów technicznych mogłyby to być jedynie weksle własne i nieporęczone¹⁷.

Z drugiej strony, jest technicznie możliwe wytworzenie takiego oprogramowania, które pozwala na utworzenie dokumentu tekstowego, następnie opatrzenie go bezpiecznym podpisem elektronicznym, a potem dopisanie dodatkowej treści i podpisanie dokumentu kolejny raz tym samym lub innym bezpiecznym podpisem elektronicznym. Jednocześnie oprogramowanie odczytujące i weryfikujące autentyczność dokumentu oraz podpisu rozróżni treści podpisane przy użyciu odpowiednich bezpiecznych podpisów elektronicznych weryfikowanych za pomocą ważnych kwalifikowanych certyfikatów.

Cecha ta jest w przypadku weksła elektronicznego niebezpieczna, gdy remitenet zindosuje weksel na osobę trzecią, wykorzystując do złożenia podpisu tę technikę, co wystawca, ale posługując się oczywiście swoim bezpiecznym podpisem elektronicznym. Indosatariusz, działając w dobrej wierze, przyjmie weksel i w dacie płatności będzie mógł żądać zapłaty od wystawcy. Z tym samym wekslem (w postaci sprzed indosu) zwrócić się może po zapłatę remitent albo inny indosatariusz, na którego weksel (a ściślej: kolejny egzemplarz pliku zawierającego weksel) został indosowany przez remitenta lub jego indosatariuszy.

Zwielokrotnienia zobowiązania wekslowego może dokonać remitent, a także jego indosatariusze. Ilość osób mogących żądać zapłaty z tytułu tego samego zobowiązania wekslowego jest w praktyce nie do przewidzenia i każde takie żądanie, przy braku możliwości udowodnienia działania w złej wierze, będzie uzasadnione.

Możliwość zwielokrotnienia zobowiązania wekslowego jest poważną wadą weksła elektronicznego, ale czy można stwierdzić, że weksel w formie elektronicznej, posiadający wszystkie elementy wymagane przez prawo wekslowe, jest nieważny? Zdaniem autorów niniejszego opracowania art. 1 i 101 Prawa wekslowego nie określają w sposób ścisły formy

¹⁷ Przy wekslu własnym poręczonym remitent mógłby zwrócić się o zapłatę do poręczyciela i wystawcy. Przy wekslu trasowanym remitent mógłby zwrócić się o zapłatę do trasata (nawet będącego akceptantem) i wystawcy.

weksła. Nie wskazano też w jego przepisach, czy elementy weksła muszą być zapisane na papierze, wobec czego można stwierdzić, że mogą być zapisane na desce, szybie, ścianie czy w pliku elektronicznym. Ustawodawca z początku XX w. nie dookreślił również, że podpis na weksłu ma być własnoręczny, tylko użył wyrazu „podpis”¹⁸. Taki sposób legislacji - technologicznie neutralny zasługuje na uznanie.

Bezpieczny podpis elektroniczny weryfikowany przy pomocy ważnego kwalifikowanego certyfikatu wystawcy weksła wywołuje skutki prawne określone ustawą (zob. art. 5 ust. 1 ustawy o podpisie elektronicznym), a ponadto stanowi dowód tego, że został on złożony przez osobę określoną w tym certyfikacie jako składającą podpis elektroniczny (zob. art. 6 powołanej ustawy). Te zapisy ustawy o podpisie elektronicznym powinny być wystarczające, aby traktować bezpieczny podpis elektroniczny weryfikowany za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu jako prawidłowy element weksła. Potwierdzenie takiego traktowania odnajdujemy dodatkowo w art. 8 wspomianej ustawy¹⁹. Zauważyć jednocześnie należy, iż bezpieczny podpis elektroniczny nie może istnieć bez danych, które są nim potwierdzone²⁰.

Zgodzić się należy również z twierdzeniem, że bezpieczny podpis elektroniczny weryfikowany za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu, objęty zasadą równoważności (funkcjonalnej ekwiwalencji) z podpisem własnoręcznym (art. 5 ust. 2 ustawy o podpisie elektronicznym) może stanowić zamiennik podpisu własnoręcznego w zakresie wymogu formy pisemnej (zob. art. 78 § 2 kc)²¹.

Weksel musi zawierać wszystkie wymagane elementy. Z kolei, jeśli przepisy Prawa wekslowego nie określają formy elementów weksła, to istotna powinna być tylko treść i poprawność tych elementów i to, czy tworzą integralny dokument, który jest trwały przynajmniej do czasu zapłaty i zakończenia obiegu danego weksła. Elementy weksła elektronicznego są danymi w formie elektronicznej ujętymi w pliku. Umieszczenie poprawnych elementów weksła elektronicznego w spójnej strukturze pliku spełnia w naszej ocenie wymogi art. 1 i 101 Prawa wekslowego.

¹⁸ Art. 1 i 101 Ustawy Prawo wekslowe.

¹⁹ Stanowi on, iż nie można odmówić ważności i skuteczności podpisowi elektronicznemu tylko na tej podstawie, że istnieje w postaci elektronicznej lub dane służące do weryfikacji podpisu nie mają kwalifikowanego certyfikatu, lub nie został złożony za pomocą bezpiecznego urządzenia służącego do składania podpisu elektronicznego.

²⁰ Zob. R. Podpłóński, P. Popis, *Podpis...*, s.18.

²¹ Zob. F. Wejman, *Wprowadzenie do cywilistycznej problematyki ustawy o podpisie elektronicznym*, Prawo Bankowe Nr 2 (54) luty 2002, s. 43.

Założenia systemów weksli elektronicznych

Bezpieczny podpis elektroniczny weryfikowany za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu spełnia właściwą funkcję podpisu²². Przyjmuje się bowiem, że podpis ma zapewniać integralność dokumentu, złożony powinien zostać pod oświadczeniem woli, czyli obejmować całą jego treść. Natomiast podpis elektroniczny w jeszcze większym stopniu „technicznie” zapewnia integralność dokumentu elektronicznego niż podpis własnoręczny.

Wadę weksla elektronicznego, jaką jest możliwość zwielokrotnienia zobowiązania wekslowego, można zniwelować, jeśli stworzy się zamknięty system wystawiania i obrotu weksli elektronicznych, gdzie weksel nie będzie kopiowany, ale zmieniać będzie mogła się osoba posiadająca uprawnienie do prawa inkorporowanego w tymże wekslu²³. Ponadto tylko w tego typu rozwiązaniach zapewniona byłaby unikalność egzemplarza dokumentu, jakim będzie weksel elektroniczny lub inny, zwłaszcza prywatny, papier wartościowy.

Bez stworzenia odpowiedniego środowiska dla istnienia weksla elektronicznego uzasadnione będą twierdzenia o braku możliwości zastosowania formy elektronicznej do prywatnych papierów wartościowych z następujących powodów:

- 1) podpis własnoręczny zapewnia unikalność papieru wartościowego, czego nie można powiedzieć o podpisie elektronicznym, co bezpośrednio przekłada się na bezpieczeństwo obrotu,
- 2) obrót papierami wartościowymi wymaga - co do zasady - przeniesienia posiadania papieru wartościowego,
- 3) w obrocie papierami wartościowymi zasadą jest, że dla zbycia wierzytelności w nich ucieleśnionych konieczne jest przeniesienie posiadania dokumentu²⁴.

W tym miejscu należy ograniczyć rodzaje weksli, które chciałyby się wystawić w formie elektronicznej z uwagi na techniczne i organizacyjne uwarunkowania. Problemem, z którego należy zdawać sobie sprawę, jest to, że tradycyjny system prawa wekslowego, obejmujący odpowiednie prawo, uczestników obrotu wekslowego i sam dokument (najczęściej sporządzony na papierze), którym jest weksel, nie jest łatwo przenieść do informatycznego świata. System informatyczny obsługujący obrót wekslami elektronicznymi należałoby „nauczyć” wspólnego dla wszystkich uczestników obrotu wekslowego języka porozumiewania się, a także zaprogramować wszystkie możliwe przypadki dopuszczalne przez Prawo wekslowe, ponieważ może on wykonywać

²² Zob. F. Wejman, *Wprowadzenie...*, s. 45.

²³ Podobnie F. Zöll, *Klauzule dokumentowe. Prawo dokumentów dłużnych ze szczególnym uwzględnieniem papierów wartościowych*, Warszawa 2004, s. 35 - 36.

²⁴ Zob. R. Podpłoński, P. Popis, *Podpis...*, s.168-171.

co najwyżej określone polecenia. Kolejne przeszkody ograniczające tworzenie systemów weksli elektronicznych powstaną, gdy zakres funkcjonalny systemu będzie wymagał wprowadzenia nowych aktów prawnych, a nie będzie opierał się na możliwościach płynących z obecnych przepisów prawa.

Stoimy zatem przed poważnym problemem, którego rozwiązanie proponujemy rozpocząć od ustalenia, że najważniejsza jest użyteczność danego rodzaju weksla i dla tej właśnie użyteczności budować trzeba system. Dopiero kolejna potrzeba zaimplementowania możliwości płynących z Prawa wekslowego przyczyni się do powstania następnego systemu lub rozwinięcia poprzedniego. Proces ten może postępować i jednocześnie przynosić korzystne efekty na każdym etapie rozwoju obrotu weksli elektronicznych.

Koncepcja systemu weksli elektronicznych

Mając na uwadze niebezpieczeństwo wynikające z posługiwania się wekslami elektronicznymi, ale także widząc możliwości ich zastosowania w obrocie gospodarczym, podjęta została próba opracowania koncepcji systemu weksli elektronicznych²⁵. Opiera się ona na następujących założeniach:

- 1) system wdrożony byłby w banku i współpracowałby z istniejącym systemem transakcyjnym banku,
- 2) każdy bank, który zaimplementowałby system weksli elektronicznych, posiadałby swój depozyt weksli elektronicznych i deponowałby tylko weksle wystawione przez swoich klientów²⁶,
- 3) weksel elektroniczny, zdeponowany w depozycie weksli, nie mógłby być kopiowany ani przesyłany,
- 4) banki wykorzystujące system weksli elektronicznych przekazywałyby sobie informacje za pomocą jednolitych form komunikatów elektronicznych bezpośrednio lub za pomocą izby rozliczeniowej lub za pomocą innych bezpiecznych kanałów komunikacji elektronicznej.

Najważniejsze funkcje systemu to:

²⁵ System weksli elektronicznych, nazwany i-mo', opracowywany przez Grzegorza Wierzbickiego. Z założenia ma to być elektroniczny instrument płatniczo-kredytowy dedykowany przedsiębiorcom do wykorzystywania powstałych wierzytelności przed terminami zapadalności i finansowania bieżącej działalności.

²⁶ Zdaniem F. Wejmana „Bank odpowiada za należyte utworzenie, utrwalenie, przechowywanie i zabezpieczenie dokumentu (...). Bank odpowiada nie tylko za własne działania i zaniechania objęte zobowiązaniem, ale również za podmioty, którym powierza utworzenie, przechowywanie, utrwalenie, zabezpieczenie dokumentów”; zob. tenże (w:) F. Zoll (red.), *Prawo bankowe. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 175.

1. Wystawienie elektronicznego weksła własnego

Wystawca korzystający z systemu wystawia za pomocą aplikacji bankowości elektronicznej i bezpiecznego podpisu elektronicznego weryfikowanego za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu elektroniczny weksel własny (dalej: weksel elektroniczny), który jest deponowany w depozycie weksli jego banku.

2. Przekazanie weksła elektronicznego remitentowi

Wystawca zleca za pomocą aplikacji bankowości elektronicznej przekazanie remitentowi weksła elektronicznego. System banku wykonuje polecenie poprzez wskazanie w depozycie weksli aktualnego prawnego posiadacza weksła elektronicznego (a ściślej osoby, której przysługuje uprawnienie z weksła) i wysyła odpowiedni komunikat elektroniczny remitentowi. Jeśli remitent korzysta z systemu, wdrożonego według tych samych zasad, to komunikat przekazywany jest remitentowi za pośrednictwem jego banku²⁷.

Jeśli remitent nie korzysta z systemu, to komunikat elektroniczny (podpisany bezpiecznymi podpisami elektronicznymi weryfikowanymi ważnymi kwalifikowanymi certyfikatami osób uprawnionych do reprezentowania banku w tym zakresie) przesyłany jest remitentowi na jego adres poczty elektronicznej. Oznacza to, że wystarczające do dokonania płatności wekslem elektronicznym jest używanie systemu przez wystawcę.

3. Poręczenie weksła elektronicznego przez bank wystawcy

Wystawca może zlecić swojemu bankowi poręczenie zdeponowanego weksła elektronicznego przed przekazaniem remitentowi. Bank, blokując na zabezpieczenie płatności weksła elektronicznego kwotę z środków na rachunku wystawcy, poręcza weksel i podpisuje go jako poręczyciel bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu²⁸.

4. Indos weksła elektronicznego na zabezpieczenie.

Remitent, który korzysta z systemu i jest uprawnionym posiadaczem weksła elektronicznego wystawionego w tym systemie, ma możliwość podpisania go za pośrednictwem swojego banku jako

²⁷ Prawo wekslowe wcale nie musi wiązać legitymacji formalnej z posiadaniem prawnorzeczowym, a może ją wiązać z innym stanem faktycznym; zob. F. Zoll, *Klauzule...*, s. 117-119. Jeśli osoba posiada uprawnienie do władania wekslem elektronicznym, znajdującym się w depozycie banku wystawcy i jednocześnie przysługuje jej uprawnienie z weksła, nie jest konieczne fizyczne posiadanie danego pliku, w którym zawarty jest tenże weksel.

²⁸ Poręczenie według Prawa wekslowego jest najprostszym sposobem na zobowiązanie się banku do zapłaty za weksel i jest wykorzystywane głównie ze względów organizacyjnych. Ryzyko, jakie ponosi bank poręczający, szacowane jest wcześniej, tj. w momencie przyznania limitu kredytowego, w ramach którego weksle mogą być poręczane i blokowane mogą być na ten cel środki pieniężne dostępne wystawcy. Dodatkowo, zgodnie z art. 32 Prawa wekslowego, poręczyciel wekslowy, który zapłacił weksel, nabywa prawa, wynikające z weksła, przeciw osobie, za którą poręczył. Wobec tego nie jest wymagana żadna dodatkowa dokumentacja związana z regresem wobec wystawcy, co z kolei przyczynia się do uproszczenia systemu weksli elektronicznych.

indosant i indosowania tegoż weksla na swój bank²⁹. W tym przypadku wykorzystywany jest indos zastawniczy na zabezpieczenie³⁰.

W zależności od oceny ekonomiczno-finansowej wystawcy i ewentualnie banku poręczającego, bank remitenta może przyjąć ów weksel jako zabezpieczenie limitu kredytowego remitenta. Przy odpowiedniej organizacji banku proces przyznawania limitów kredytowych na podstawie indosowanych weksli elektronicznych może odbywać się niemal automatycznie³¹.

5. Zapłata weksla elektronicznego w dacie płatności

Bank wystawcy, jako domicyliat, jest uprawniony przez wystawcę do zapłaty za weksel elektroniczny w dacie jego płatności poprzez obciążenie odpowiednią kwotą rachunku wystawcy³². Zapłata dokonywana jest przelewem na rachunek aktualnego uprawnionego posiadacza, tj. remitenta lub jego banku (indosatariusza). Jeżeli weksel elektroniczny jest poręczony przez bank, wówczas płatność dokonywana jest z zablokowanych środków z rachunku klienta³³.

Ograniczenie systemu weksli elektronicznych do wykonywania tylko kilku funkcji jest korzystne, ponieważ aplikacja informatyczna do obsługi tego systemu będzie nieskomplikowana i łatwa do wdrożenia. Dodanie funkcji, umożliwiającej chociażby poręczanie weksla przez podmioty inne niż bank wystawcy i indos na inne osoby trzecie, wymagałoby znacznego nakładu pracy, jeśli system miałby pozostać bezpieczny. Niezwykle istotne jest, aby projektować system weksli elektronicznych pozwalający na wykorzystanie ustalonych użyteczności Prawa wekslowego i dopasowanych do potrzeb rynkowych. Właściwe jest także tworzenie systemu, którego bezpieczeństwo opiera się nie tylko na rozwiązaniach technicznych, ale także na odpowiednim ustaleniu praw i obowiązków w celu wyzwolenia wzajemnej kontroli uczestników obrotu wekslowego i konieczności dbania o ich własne interesy.

Weksel elektroniczny jako dowód w postępowaniu sądowym

²⁹ Jeśli wiadomo, że indosatariusz pełnomocniczy (w przypadku indosu zastawniczego) włada wekslem za indosanta, to z tego powodu nie można wyprowadzać żadnych domniemań odnośnie jego uprawnienia; tak F. Zoll, *Klauzule...*, s. 119-120.

³⁰ Zob. art. 19 Prawa wekslowego. Indos zastawniczy jest indosem pełnomocniczym i nie przenosi na indosatariusza własności weksla. Indosatariusz bierze wówczas weksel w dzierżenie. Indosatariusz zastawniczy nie odpowiada wekslowo wobec osób trzecich, ponieważ nie jest dłużnikiem wekslowym, lecz pełnomocnikiem indosanta; zob. M. Czarnecki, L. Bagińska, *Prawo czekowe i wekslowe. Komentarz*, Warszawa 2005, s. 293-295.

³¹ Przeniesienie praw z weksla w drodze indosu na zlecenie nie powoduje przejścia zarzutów, jakie miał dłużnik wekslowy wobec remitenta, na indosatariusza; zob. M. Czarnecki, L. Bagińska, *Prawo...*, s. 87-88. Automatyzacja jest możliwa nie tyle ze względu na zastosowanie zaawansowanych technologii informatycznych, co na brak konieczności sprawdzania przyczyny wystawienia weksla oraz weryfikowania wzajemnych rozliczeń i zarzutów pomiędzy remitentem a wystawcą. Nie ma także znaczenia przyczyna wystawienia weksla.

³² Wdrożenie systemu weksli elektronicznych w banku skutkuje możliwością upoważnienia banku do obciążenia rachunku wystawcy w celu zapłacenia za weksel.

³³ Bank wystawcy może występować w roli domicyliata oraz poręczyciela. Podobnej funkcji nie można nadać bankowi w systemie czeków elektronicznych, ponieważ, zgodnie z art. 25 ust.2. Prawa czekowego, trasat (bank wystawcy czeku) nie może być poręczycielem czekowym, ani też nie może skutecznie zobowiązać się czekowo w inny sposób; zob. M. Czarnecki, L. Bagińska, *Prawo...*, s. 698.

Należy zaznaczyć, że dowodem jest każde źródło informacji o faktach istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy albo o wiarygodności twierdzeń uczestników postępowania, bowiem podstawową funkcją dokumentu jest utrwalanie określonych spostrzeżeń lub oświadczeń i przedstawianie ich w przyszłości. Polski ustawodawca opowiedział się za otwartym katalogiem środków dowodowych. Kpc nie definiuje pojęcia „dokument elektroniczny”, nie zawiera również definicji dokumentu w ujęciu tradycyjnym (na papierze). Wprowadza jedynie rozróżnienie między dokumentem urzędowym a dokumentem prywatnym. Przyjmuje się, że elementami obligatoryjnymi dokumentu tradycyjnego są: materiał, na którym jest sporządzony, oświadczenie (woli lub wiedzy) i podpis. Należy podkreślić, że nośnik dokumentu elektronicznego może się zmieniać: raz będzie nim dysk twardy komputera, innym razem pamięć flash *etc.* Funkcja nośnika dokumentu elektronicznego nie powinna być porównywana do tej, jaką pełni materiał, na którym utrwalono dokument tradycyjny. Porównywalna cecha to integralność dokumentu, którą w dokumencie tradycyjnym zapewnia właśnie materiał, na którym ten dokument jest sporządzony, a w dokumencie elektronicznym - struktura, rodzaj *etc.* pliku. Co więcej, nie tylko nośnik, na którym utrwalono dokument elektroniczny, służy do przenoszenia czy przesyłania dokumentu. Dokument elektroniczny przesyłany jest również za pomocą środków komunikacji elektronicznej (np. Internetu).

Sądy obowiązane są przeprowadzać dowody z dokumentów elektronicznych. Dyrektywa o handlu elektronicznym³⁴ zobowiązuje wszystkie Państwa Członkowskie do dostosowania przepisów prawnych tak, by nie utrudniać obrotu gospodarczego toczącego się za pomocą środków komunikacji elektronicznej. Ustawy krajowe nie mogą wykluczać dowodzenia określonych faktów przy użyciu dowodów istniejących jedynie w postaci elektronicznej. Zgodnie z przepisami dyrektywy o podpisie elektronicznym³⁵ Państwa Członkowskie UE mają zapewnić, by nie odmawiano podpisowi elektronicznemu skuteczności prawnej i dopuszczalności jako dowodu w postępowaniu sądowym jedynie dlatego, że jest w postaci elektronicznej lub nie wykorzystuje kwalifikowanego certyfikatu lub nie wykorzystuje kwalifikowanego certyfikatu pochodzącego od akredytowanego podmiotu świadczącego usługi certyfikacyjne lub nie jest złożony za pomocą bezpiecznego urządzenia służącego do składania podpisu.

System weksli elektronicznych, budowany na zasadzie istnienia depozytu weksli, z założenia nie posiada funkcji kopiowania weksła, przenoszenia go na inny nośnik zewnętrzny

³⁴ Dyrektywa 2000/31/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 8 czerwca 2000 r. w sprawie niektórych aspektów prawnych usług społeczeństwa informacyjnego, w szczególności handlu elektronicznego w ramach rynku wewnętrznego (dyrektywa o handlu elektronicznym), Dz. Urz. WE seria L nr 178 z dnia 17 lipca 2000 r., s. 1.

³⁵ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 1999/93/WE z dnia 13 grudnia 1999 r. w sprawie wspólnotowych ram w zakresie podpisów elektronicznych, Dz. Urz. WE seria L nr 13 z dnia 19 stycznia 2000 r., s. 12.

czy przesyłania³⁶. Rodzi się wobec tego pytanie, jak powód miałby dostarczyć weksel w formie elektronicznej do sądu jako dowód w celu uzyskania nakazu zapłaty?

Mając na uwadze uwarunkowania techniczne systemu weksli elektronicznych możliwe są następujące rozwiązania:

1. Weksel elektroniczny w depozycie i oświadczenie banku.

Formą utworzenia dokumentu mogącego stanowić dowód w postępowaniu sądowym jest wygenerowanie elektronicznego oświadczenia banku, w którym zawarte byłyby wszystkie elementy weksla wraz z dodatkową informacją (np. jaka kwota została zapłacona na moment wygenerowania oświadczenia *etc.*) i które opatrzone byłoby bezpiecznymi podpisami elektronicznymi weryfikowanymi za pomocą ważnych kwalifikowanych certyfikatów osób uprawnionych do reprezentowania banku w tym zakresie. Takie oświadczenie mogłoby być dostarczane jako dowód na nośniku danych elektronicznych i samo w sobie nie byłoby wekslem, więc jego skopiowanie nie pozwalałoby na zwielokrotnienie zobowiązania wekslowego.

Rozwiązanie to jest bezpieczne, ponieważ nie umożliwia zwielokrotnienia zobowiązania wekslowego, a mimo to dostarcza dowodu na istnienie takiego zobowiązania. Niestety sąd, chcąc postępować zgodnie z przepisami kpc, nie mógłby wydać nakazu zapłaty w postępowaniu nakazowym, ponieważ do sądu nie zostałby dostarczony oryginał weksla³⁷, a sąd miałby dostęp jedynie do dowodu pośredniego (oświadczenie banku).

2. Dostęp bezpośredni do weksla elektronicznego w depozycie

Bardziej zaawansowanym i prawidłowym sposobem przedstawiania weksla elektronicznego w sądzie jako dowodu jest umożliwienie sądowi sprawdzenia treści i poprawności elementów weksla elektronicznego, znajdującego się w depozycie, w trybie bezpośrednim i w czasie rzeczywistym. Do takiego sprawdzenia wystarczające byłoby posłużenie się opisanym wcześniej oświadczeniem banku, które jednocześnie byłoby swoistym „kluczem elektronicznym“ umożliwiającym połączenie z danym wekslem w depozycie banku, a przekazywanym do sądu wraz z pozwem³⁸. Sąd mógłby zweryfikować treść weksla i jego elementy (w tym podpisy elektroniczne osób zobowiązanych wekslowo) w momencie podejmowania decyzji o wydaniu nakazu zapłaty.

Nie będzie to fizyczne dołączenie weksla do pozwu, ponieważ taki weksel nie istnieje w postaci materialnej, lecz danie sądowi dostępu do tego weksla. Weksel elektroniczny nie byłby też przesyłany do sądu za pomocą poczty elektronicznej. Sąd powinien w takim przypadku uznać

³⁶ Tworzone mogą być co najwyżej tzw. kopie zapasowe plików dla celów bezpieczeństwa systemu.

³⁷ Zob. art. 485 § 2 i § 4 kpc.

³⁸ Dostęp do weksla w depozycie banku może być zapewniony również przez inne rozwiązania techniczne.

warunek dołączenia (przedstawienia) weksla do pozwu, określony w kpc, za spełniony i zakwalifikować pozew do rozpatrzenia w postępowaniu nakazowym, oczywiście o ile pozew zawiera taki wniosek.

Niemniej jednak w tym zakresie istnieje luka prawna, co może spowodować niejednolitość orzecznictwa. Pojawia się bowiem zasadniczy problem dotyczący repozytoriów dokumentów elektronicznych, który nie został uregulowany w polskim ustawodawstwie dotyczącym postępowania sądowego. Jeśli oryginał danego dokumentu, np. weksla, istnieje jedynie w postaci elektronicznej i jest zdeponowany w repozytorium dokumentów elektronicznych i przy założeniu, że nie może on być kopiowany, a więc przesyłany, jedynym rozwiązaniem jest „nakłonienie” sądu państwowego do posłużenia się dobrodziejstwami techniki (komputerem podłączonym do Internetu), poprzez udostępnienie przez powoda zdalnego wglądu do takiegoż repozytorium. W tym wypadku bowiem nie istnieje możliwość żądania przez sąd odpisu dokumentu elektronicznego, skoro sąd bez zbędnych nakładów (finansowych, czasu itp.) może zapoznać się z oryginałem weksla elektronicznego.

Stoimy na stanowisku, że nie ma obecnie potrzeby wprowadzania nowych regulacji prawnych, które wymagane byłyby do wykorzystania weksli elektronicznych oraz innych dokumentów elektronicznych opatrzonych bezpiecznymi podpisami elektronicznymi weryfikowanymi za pomocą ważnych kwalifikowanych certyfikatów jako dowodów w postępowaniu sądowym. Szansą na usprawnienie obrotu weksli elektronicznych oraz zwiększenie szybkości uzyskiwania nakazów zapłaty z tytułu niezapłacenia za weksle elektroniczne (wystawione w systemie weksli elektronicznych) jest elektroniczne postępowanie upominawcze, które przeznaczone jest dla nieskomplikowanych spraw, udowodnionych jedynie dokumentami³⁹. Obecnie w elektronicznym postępowaniu upominawczym nie istnieje możliwość dołączania dowodów do pozwu, jednakże uzasadnione będzie w przyszłości wprowadzenie takiego rozwiązania przynajmniej dla dokumentów elektronicznych, mogących uwiarygodnić żądanie powoda. Wówczas skuteczność elektronicznego postępowania upominawczego może wzrosnąć i ograniczone zostaną przypadki składania sprzeciwów od wydanych w tym postępowaniu nakazów zapłaty, tylko ze względu na zamiar odroczenia przez pozwanego egzekucji należności. Jeśli bowiem do pozwu nie jest dołączany żaden dokument będący dowodem, a na który powołuje się powód, to pozwany może wnieść sprzeciw od nakazu zapłaty i oświadczyć, że dany dokument nie istnieje. Najprawdopodobniej po przekazaniu sprawy do postępowania odwoławczego zarzut ten

³⁹ Zob. ustawa z dnia 9 stycznia 2009 r. o zmianie ustawy - Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw, podpisana przez Prezydenta RP dnia 26 stycznia 2009 r., w chwili przygotowywania niniejszego opracowania jeszcze nie została ogłoszona w Dzienniku Ustaw; patrz także druk sejmowy Sejmu VI kadencji nr 859, dostępny na stronach internetowych Sejmu RP (<http://sejm.gov.pl>) w zakładce Proces legislacyjny - wyszukiwanie. Zob. także S. Kotecka, *Elektroniczne postępowanie upominawcze*, Boston IT Security Review 2008 nr 3, s. 18 i nast.

zostanie oddalony, ale pozwany zyska na czasie, a w opinii powoda elektroniczne postępowanie upominawcze będzie nieskuteczne.

Elektroniczne postępowanie sądowe może w znacznej mierze przyczynić się do rozwoju nowych usług finansowych, opartych na dokumentach elektronicznych i przy odpowiednim powiązaniu sądowych systemów elektronicznych z systemami instytucji finansowych, pozwycie o zapłatę i inne roszczenia pieniężne mogłyby być składane bezpośrednio przez klientów instytucji finansowych. Równolegle wzbogacać powinno się doświadczenie sądów w zakresie weryfikacji dokumentów elektronicznych jako dowodów w dotychczas obowiązujących postępowaniach sądowych.

Weksel elektroniczny a postępowanie arbitrażowe (polubowne)

Sądownictwo polubowne (arbitrażowe) jest specyficznym sposobem rozwiązywania sporów - przez organ, który nie jest sądem państwowym. Występuje nie tylko jako zjawisko w obrocie krajowym, ale też międzynarodowym. Sądy polubowne mogą funkcjonować jako stałe instytucje, tworzone przy określonych organizacjach, ale mogą być także instytucjami powołanymi *ad hoc*, czyli do rozstrzygnięcia konkretnego sporu.

Strony mogą poddać pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spory o prawa majątkowe lub spory o prawa niemajątkowe mogące być przedmiotem ugody sądowej, z wyjątkiem spraw o alimenty (tzw. zdatność arbitrażowa, art. 1157 kpc). W literaturze i orzecznictwie wypowiedziano się za dopuszczalnością poddawania sporów wekslowych pod rozstrzygnięcie sądu polubownego⁴⁰. Arbitraż opiera się na umowie, jaka łączy strony i mocą której strony poddają rozstrzygnięcie sporu sądowi polubownemu. Warunkiem rozstrzygnięcia sprawy przez sąd arbitrażowy jest dokonanie przez strony zapisu na sąd polubowny, gdyż bez niego sąd ten nie jest właściwy i kompetentny do rozpatrzenia sprawy, a nie ma możliwości rozstrzygnięcia sprawy z urzędu. Zapis na sąd polubowny może występować jako samodzielna umowa bądź też przybrać postać klauzuli zawartej w innej umowie cywilnoprawnej czy wzorcu umowy (np. regulaminie usług bankowych)⁴¹.

⁴⁰ Zob. Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo polubowne (arbitraż)*, Warszawa 2007, s. 109, K. Weitz, *Dopuszczalność poddania sporów wekslowych pod rozstrzygnięcie sądu polubownego*, *Palestra* 2006 nr 3-4, s. 214, postanowienie SN z dnia 2 kwietnia 2003 r., I CK 287/02, OSNC 2004, z. 6, poz. 100; uchwała SN z dnia 24 lutego 2005 r., III CZP 86/04, OSNC 2006, z. 2, poz. 18. Zgodnie z uchwałą SN z dnia 24 lutego 2005 r. zarzut zapisu na sąd polubowny, dotyczący stosunku prawnego pomiędzy wystawcą weksla a remitentem, jest skuteczny w stosunku do wystawcy weksla także wtedy, gdy pozwanym, obok tego wystawcy weksla, jest poręczyciel wekslowy, który nie był stroną umowy poddającej spór pod rozstrzygnięcie sądu polubownego (III CZP 86/04, OSN 2006, Nr 2, poz. 18).

⁴¹ Zgodnie z przepisem art. 1180 kpc, nieważność albo wygaśnięcie umowy podstawowej, w której zamieszczono zapis na sąd polubowny, samo przez się nie oznacza nieważności lub wygaśnięcia zapisu (zasada autonomiczności klauzuli arbitrażowej).

Wymaganie dotyczące formy zapisu na sąd polubowny jest spełnione także wtedy, gdy zapis zamieszczony został w wymienionych między stronami pismach lub oświadczeniach złożonych za pomocą środków porozumienia się na odległość, które pozwalają utrwalić ich treść. Powołanie się w umowie na dokument zawierający postanowienie o poddaniu sporu pod rozstrzygnięcie sądu polubownego spełnia wymagania dotyczące formy zapisu na sąd polubowny, jeżeli umowa ta jest sporządzona na piśmie, a to powołanie się jest tego rodzaju, że czyni zapis częścią składową umowy⁴².

Zasady dotyczące postępowania arbitrażowego zasadniczo pozostały pozostawione woli stron, to one bowiem mogą uzgodnić sposób i zasady postępowania. W braku takiego uzgodnienia sąd polubowny może prowadzić postępowanie w taki sposób, jaki uzna za właściwy. Sąd arbitrażowy nie jest bowiem, zgodnie z brzmieniem art. 1184 kpc, związany przepisami o postępowaniu przed sądem powszechnym, z wyjątkiem zasady równości stron. Do pozwu i odpowiedzi na pozew strony mogą dołączyć dokumenty, jakie uznają za stosowne, w tym dokumenty elektroniczne, mogą także upoważnić do wglądu do dokumentów elektronicznych.

Postępowanie przed sądem polubownym może zakończyć się wydaniem wyroku, strony mogą zawrzeć także ugodę. Środkiem zaskarżenia ostatecznego wyroku sądu polubownego jest skarga o jego uchylenie. Skarga ta jest jednym ze środków kontroli orzeczeń arbitrażowych sprawowanej przez sąd powszechny, obok uznania czy stwierdzenia wykonalności wyroku sądu polubownego. Możliwość wniesienia skargi o uchylenie wyroku sądu polubownego nie może zostać wyłączona przez postanowienia umowne. Sąd państwowy nie może badać, czy sąd polubowny należycie rozstrzygnął sprawę pod względem faktycznym, a także prawnym⁴³, o ile nie narusza to klauzuli porządku publicznego. Tylko bowiem zarzut lub obawa sprzeczności z klauzulą porządku publicznego może uzasadniać merytoryczną kontrolę orzeczenia arbitrażowego.

Wyrok sądu polubownego lub ugoda przed nim zawarta mają moc prawną na równi z wyrokiem sądu lub ugodą zawartą przed sądem po ich uznaniu przez sąd powszechny albo po stwierdzeniu ich wykonalności. Ponadto w postępowaniu przed sądem polubownym zasada jawności zewnętrznej (czyli jawności postępowania wobec osób trzecich) nie jest zachowana. Cechą bowiem postępowania arbitrażowego jest poufność, a nie jawność⁴⁴, co dla stron może mieć istotne znaczenie.

⁴² Zob. szer. D. Szostek, M. Świerczyński, *Arbitraż elektroniczny*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 2007, z. 2, s. 479 i nast., B. Sołtys, *Zawarcie umowy o arbitraż w formie elektronicznej* (w:) J. Gołaczyński (red.), *Prawo umów elektronicznych*, Kraków 2006, J. Balcarczyk, *Zagadnienie formy umowy o arbitraż w świetle art. II (2) Konwencji nowojorskiej o uznawaniu i wykonywaniu zagranicznych orzeczeń arbitrażowych oraz w świetle regulacji wewnętrznych*, Kwartalnik ADR 2008 nr 4, s. 77 i nast.

⁴³ Sąd arbitrażowy może bowiem także orzekać wyłącznie na zasadach słuszności, jeśli strony tak postanowiły.

⁴⁴ Zob. Ł. Błaszczak (w:) E. Marszałkowska-Krześ (red.), *Postępowanie cywilne*, Warszawa 2008, s. 62-63.

Przy przeprowadzaniu dowodów sąd polubowny nie jest związany wymaganiami wynikającymi z przepisów kpc, co oznacza, że nie obowiązują go postanowienia co do pierwszeństwa dowodu z dokumentów przed dowodem ze świadków lub zeznań stron. Co do zasady za dopuszczalny w postępowaniu arbitrażowym powinien być uznany każdy dowód, który może przyczynić się do wyjaśnienia sprawy⁴⁵.

Sąd arbitrażowy, tak jak i sąd państwowy, może przeprowadzać dowód z dokumentu elektronicznego (zasady: technologicznej neutralności i funkcjonalnej ekwiwalentności). Ważne dla wiarygodności dokumentu elektronicznego jako środka dowodowego jest zapewnienie identyfikacji jego autora, integralności dokumentu elektronicznego, a także rozpoznawalności nieuprawnionych zmian dokonanych w takim dokumencie, a takie cechy będą przysługiwać weksłowi elektronicznemu opatrzonemu bezpiecznym podpisem elektronicznym weryfikowanym za pomocą ważnego kwalifikowanego certyfikatu. Nic nie stoi na przeszkodzie, aby strony w ramach umowy dowodowej określiły środki dowodowe, które nie są przewidziane przepisami kpc⁴⁶ albo sposoby dostępu do dowodów, w tym elektronicznych.

Biorąc pod uwagę większą elastyczność działania sądów polubownych, która w dużej mierze opiera się na ustaleniach stron postępowania arbitrażowego, wydaje się zatem, że sąd arbitrażowy łatwiej zaakceptowałby rozwiązanie polegające na bezpośrednim dostępie do systemu weksli elektronicznych i uznał taki weksel za wiarogodny dowód w rozpatrywanej sprawie.

Podsumowanie

W polskim systemie prawnym istnieje instrument, jakim jest weksel, którego wykorzystanie do typowych i niezłożonych transakcji pozwala na poprawę płynności finansowej oraz szybkie uzyskanie nakazu zapłaty. Funkcje weksla własnego, całkowicie uzupełnionego w momencie przekazywania remitentowi, tj. płatnicza i kredytowa, pozwalają na szerokie zastosowanie tego środka prawnego w obrocie gospodarczym. Połączenie użyteczności prawa wekslowego z technikami informatycznymi nie jest tylko prostym przełożeniem czynności z formy tradycyjnej do formy elektronicznej, lecz generuje ono cechy dodatkowe jako efekt synergii. Jednakże weksel elektroniczny jest zagadnieniem nowym, często trudnym do wyjaśnienia i wymagającym odniesienia się do istoty i sensu powstania zobowiązania wekslowego. Pytanie, na jakie należy

⁴⁵ Przykładowo, zgodnie z *International Bar Association (IBA) Rules on the Taking of Evidence in International Commercial Arbitration*, pojęcie „dokument” oznacza zapiski każdego rodzaju, czy to utrwalone na papierze, środkami elektronicznymi, nagraniami audio lub wideo, bądź każdymi innymi mechanicznymi czy elektronicznymi środkami przechowywania lub utrwalania informacji (zob. http://www.asser.nl/ica/documents/cms_ica_4_1_IBA_ROE2.pdf). Przyjmuje się zatem, że pojęcie „dokument” obejmuje wszystko, co dostępne jest w formie tekstu albo może być reprodukowane w formie nadającej się do przeczytania (w tym także e-maile i inne teksty elektroniczne); tak T. Ereciński, K. Weitz, *Sąd arbitrażowy*, Warszawa 2008, s. 315.

⁴⁶ Tak Ł. Błaszczak, M. Ludwik, *Sądownictwo...*, s. 171.

sobie odpowiedzieć, żeby przyzwolić na rozwój obrotu wekslami elektronicznymi jest następujące: czy ważniejszy jest fakt powstania zobowiązania wekslowego, utrwalonego w pliku elektronicznym, czy też jego forma?

Czynnikiem motywującym do rozeznania i zweryfikowania tematyki weksli elektronicznych może być projekt rządu japońskiego, „Electronically Recorded Claims System”⁴⁷, który wykazuje podobieństwo do charakteru weksli własnych⁴⁸ i, w naszej opinii, do opisanej powyżej koncepcji systemu weksli elektronicznych⁴⁹. Jedną z przyczyn rozpoczęcia prac nad projektem przez rząd japoński⁵⁰ była niedostępność zaawansowanych usług finansowych pozwalających na wykorzystanie wierzycelności małych i średnich przedsiębiorstw do finansowania ich bieżącej działalności gospodarczej⁵¹. Takie podejście rządu japońskiego prowadzić powinno do pytania o rzeczywistą dostępność instrumentów finansowych, pozwalających na finansowanie działalności małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce.

⁴⁷ A changed system, International Financial Law Review, www.iflr.com z 10.09.2008 r.

⁴⁸ Electronically recorded claims, International Financial Law Review, www.iflr.com z 10.09.2008 r.

⁴⁹ Podobieństwo o charakterze funkcjonalnym i użyteczności systemu. Electronically recorded claims system bazuje na specyficznej konstrukcji prawnej, gdzie nie powstaje papier wartościowy, tylko stwierdzona zostaje przez obie strony transakcji wierzycelność, natomiast przeniesienie wierzycelności na osobę trzecią powoduje oderwanie tejże wierzycelności od przyczyny gospodarczej, a dłużnikowi nie przysługują zarzuty przeciwko cesjonariuszowi, jakie miał wobec pierwszego wierzyciela. Podobne funkcje i cechy wynikają z posługiwania się wekslem własnym indosowanym z klauzulą "na zlecenie" (zob. A changed system, International Financial Law Review, www.iflr.com z 10.09.2008r.)

⁵⁰ Prace nad ustawą regulującą działanie systemu rozpoczęto w 2004 r. Początkowo utworzono grupę roboczą w Ministerstwie Gospodarki, Handlu i Przemysłu (METI), a następnie konsultacje prowadzono z Ministerstwem Sprawiedliwości (MOJ) i Agencją Usług Finansowych (FSA). Ustawa została przyjęta 27 czerwca 2007 r. i ma wejść w życie po 18 miesiącach (zob. A changed system, International Financial Law Review, www.iflr.com z 10.09.2008 r.)

⁵¹ K. Katayama, *Electronic claims: a Japanese financial innovation*, Nomura Research Institute, Ltd., www.nri.co.jp z 10.09.2008 r., s.2.